

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Інструментарій фінансової стабілізації

(назва навчальної дисципліни)

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять
з навчальної дисципліни
підготовки докторів філософії

зі спеціальності **072 Фінанси, банківська справа та страхування**

(шифр і назва спеціальності)

2016 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: кафедрою фінансів, протокол № 9 від 18 грудня 2015р.
(повне найменування вищого навчального закладу, кафедри)

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Метою проведення практичних занять з навчальної дисципліни «Інструментарій фінансової стабілізації» є формування вмінь та навичок виконання певних видів економічної роботи, а саме розрахунків фінансово-економічних показників, обґрунтування висновків щодо напрямів покращення діяльності економіки держави в аспекті ранньої діагностики та попередження кризових явищ, доцільності та необхідності фінансового оздоровлення підприємств, вибору методів фінансової стабілізації, проведення санації балансу тощо.

У ході практичних занять здобувач набуває професійних компетентностей та практичних навичок роботи з вирішення прикладних задач професійної діяльності. Практичні заняття ґрунтуються на попередньо підготовленому методичному матеріалі, зокрема, сформованих практичних завданнях приблизно однакового ступеня складності, виконання яких відбувається шляхом індивідуальної роботи.

Відповідно до програми навчальної дисципліни «Інструментарій фінансової стабілізації» на практичні заняття відводиться 24 год. навчального часу.

Практичні заняття з навчальної дисципліни «Інструментарій фінансової стабілізації» проводяться у ... аудиторіях Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Практичні заняття також можуть проводитись у вигляді семінарських занять, спрямованих на закріплення здобувачами теоретичних знань, отриманих як на лекційних заняттях, так і в процесі самостійного вивчення матеріалу, а також під час виконання індивідуальної науково-дослідної роботи. У процесі проведення семінарського заняття організовується дискусія навколо попередньо визначених тем, до яких здобувачі готують тези виступів, а також проблемні питання, відповідь на які має бути знайдена у ході обговорення. Результатом семінарських занять має бути знаходження відповіді на поставлені питання та вирішення проблемних питань і ситуацій, які виникають під час обговорення.

Метою проведення семінарських занять є формування у здобувачів власної думки щодо поставлених питань, а також набуття ними навиків роботи з економічною та фінансовою науковою літературою, статистичною інформацією, матеріалами мережі Інтернет.

За результатами проведення семінарського заняття викладач оцінює підготовлені тези, презентації та виступи здобувачів, активність здобувачів у дискусії та їх уміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо.

При підготовці до конкретного практичного заняття в межах виконання відповідного завдання (табл. 2.1) здобувачі формують звіт, який відповідає зазначеним викладачем вимогам, та захищають його під час аудиторного заняття перед викладачем і аудиторією одногрупників.

2. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Завдання для практичних занять, які передбачені навчальним планом і програмою навчальної дисципліни для засвоєння теоретичних знань і практичних навичок, наведені в табл. 2.1.

Перелік тем та завдань для практичних занять

№ з/п	Назва теми	Компетентності, які забезпечуються	Програмні питання і завдання	Кількість годин	Необхідне ПЗ*	Література
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль I. Антикризова фінансова діагностика						
1.	Тема 1. Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики	Здатність до розуміння змісту, форм та методів антикризової фінансової діагностики	1. Визначення сутності понять «криза», «антикризова діагностика». 2. Формування переліку завдань антикризової діагностики на макрорівні. 3. Визначення інформаційного забезпечення процесу антикризової фінансової діагностики	2	Microsoft Word	Основна: [1, 3, 5, 6, 12]. Додаткова: [16, 18, 29] Ошибкa! Источннк ссылнк не найден.]
2.	Тема 2. Теорія зародження і розвитку кризових процесів у світовій економіці	Здатність діагностувати зародження та розвиток кризових процесів в економіці	1. Аналіз та узагальнення теорій зародження кризових процесів. 2. Визначення теоретичних аспектів розвитку криз у світовій економіці	2	Microsoft Word, Microsoft Excel	Основна: [5, 6, 12, 13]. Додаткова: [16, 18, 20, 23, 24]
3	Тема 3. Методи діагностики стану реального сектора економіки країни	Здатність діагностувати кризові явища в різних галузях економіки на основі аналізу кількісних та якісних показників	1. Формування переліку індикаторів діагностики стану реального сектора економіки країни. 2. Вивчення методичних підходів діагностики стану реального сектора економіки країни	4	Microsoft Word, Microsoft Excel	Основна: [6, 8, 12]. Додаткова: [18]
Разом за змістовим модулем I				8		

Змістовий модуль II. Сутність, економічні механізми та організаційно-правові інструменти фінансової стабілізації підприємств						
1	2	3	4	5	6	7
4	Тема 4. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення	Володіння знаннями щодо економічних, фінансових та правових аспектів банкрутства та санації підприємств	1. Історичні аспекти формування законодавчої бази банкрутства та санації підприємств. 2. Сутність, причини та ознаки банкрутства підприємств. 3. Порівняльний аналіз процедур банкрутства та санації в Україні та за кордоном	2	Microsoft Word	Основна: [4, 7, 9 - 11]. Додаткова: [21, 25, 26]
5	Тема 5. Санаційний контролінг та аудит	Здатність приймати рішення щодо доцільності проведення фінансової санації підприємства	1. Оцінка імовірності настання банкрутства підприємства за даними його фінансової звітності 2. Аудит фінансової сфери підприємства.	4	Microsoft Word, Microsoft Excel	Основна: [7, 9 - 11]. Додаткова: [17, 22, 25, 29]
6	Тема 6. Внутрішні механізми фінансової санації підприємства	Володіння навичками щодо виявлення та використання внутрішніх фінансових джерел для проведення санації	1. Оцінка дотримання золотого правила балансу. 2. Оцінка дотримання золотого правила фінансування. 3. Оцінка дотримання правила вертикальної структури капіталу	2	Microsoft Word, Microsoft Excel	Основна: [2, 9 - 11]. Додаткова: [17, 21, 25, 29]
7	Тема 7. Санація балансу	Здатність до складання плану санації та фінансової звітності в процесі її проведення	1. Розрахунок показників корпоративних прав підприємства в процесі санації балансу. 2. Визначення санаційного прибутку. 3. Складання балансу після проведення санації.	2	Microsoft Word, Microsoft Excel	Основна: [2, 9 - 11]. Додаткова: [15, 17, 25, 29]

1	2	3	4	5	6	7
8	Тема 8. Зовнішні фінансові джерела санації підприємства.	Володіння навичками щодо виявлення та залучення зовнішніх фінансових джерел для проведення санації	1. Розрахунок показників корпоративних прав у випадку фінансової допомоги власників підприємства. 2. Розрахунок обсягу внесків власників у процесі санації; 3. Розрахунок курсів корпоративних прав до та після санації. 4. Складання балансу після проведення санації	2	Microsoft Word, Microsoft Excel	Основна: [2, 9 - 11]. Додаткова: [15,17, 21, 29]
9	Тема 9. Реструктуризація підприємства	Здатність до проведення реструктуризації господарюючого суб'єкта, що функціонує у стані кризи	1. Побудова фінансової звітності підприємств, що реорганізуються. 2. Складання розподільчого балансу підприємств після проведення реорганізації; 3 Складання балансу новоствореного підприємства після проведення реорганізації.	4	Microsoft Word, Microsoft Excel	Основна: [2, 9 - 11]. Додаткова: [14, 15, 29]
Разом за змістовим модулем II				16		
Разом за навчальною дисципліною				24		

*ПЗ – програмне забезпечення

3. ТИПОВИЙ ПРИКЛАД ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

**Практичне заняття за темою № 5 «Санаційний контролінг та аудит»:
«Оцінка ймовірності банкрутства підприємства за даними його фінансової звітності»**

Завдання: За даними фінансової звітності підприємства, розміщеної на сайті www.smida.gov.ua [38], виконайте оцінку ймовірності його банкрутства на основі методики Д. Дюрана. Проведіть розрахунки у середовищі Microsoft Excel за вказаною

методикою відносно даних на початок та на кінець аналізованого періоду (або за 2 роки в динаміці). Надайте розгорнуті аналітичні висновки, проаналізуйте динаміку складових моделі. Сформууйте для досліджуваного суб'єкта господарювання рекомендації щодо напрямків покращення його фінансового стану.

Мета заняття: формування у пошукачів практичних вмінь та навичок, спрямованих на виконання аналітичних розрахунків та формування відповідних висновків щодо прогностичної оцінки рівня платоспроможності та ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства.

Основні теоретичні відомості: Сутність понять «неплатоспроможність», «банкрутство», методи та моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємств, склад фінансової звітності підприємства та можливості її використання для проведення оцінки ймовірності банкрутства, аналітичний зміст та порядок розрахунку фінансових коефіцієнтів методики Д. Дюрана.

Хід роботи.

1. Формування у середовищі Microsoft Excel таблиць з вихідними даними для проведення аналітичних розрахунків на основі фінансової звітності аналізованого підприємства.
2. Розрахунок на основі сформованих таблиць фінансових показників, що входять до складу методики Д. Дюрана.

Методика Д. Дюрана спрямована на оцінку платоспроможності та ризику банкрутства та відноситься до класу евристичних моделей. Вона створена на основі скорингового аналізу за трьома показниками: рентабельності сукупного капіталу (Рск), коефіцієнту покриття (Кп) і коефіцієнту фінансової незалежності (Ка). Порядок розрахунку показників, що використовуються в моделі, представлено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Порядок розрахунку показників методики Д.Дюрана

Показник	Формула розрахунку
Рск	$p. 2290 \text{ ф.2} / p. 1900 \text{ ф.1}$
Кп	$p.1195 \text{ ф.1} / p. 1695 \text{ ф.1}$
Ка	$p. 1495 \text{ ф.1} / p. 1900 \text{ ф.1}$

де ф.1 – Звіт про фінансовий стан підприємства на конкретну дату

3. Формування бальної оцінки для розрахованих показників відповідно до табл. 3.2.
4. Визначення рейтингового числа як суми балів, визначених на попередньому етапі виконання завдання.
5. Визначення класу платоспроможності аналізованого підприємства в динаміці за рейтинговим числом відповідно до табл. 3.3.

Визначення бальних оцінок для показників методики Д. Дюрана

Показник	Співвідношення діапазон / бали				
	Рск	$R_{ск} \geq 30$ 50 балів	$30 > R_{ск} \geq 20$ від 50 до 35 балів	$20 > R_{ск} \geq 10$ від 35 до 20 балів	$10 > R_{ск} \geq 1$ від 20 до 4 балів
Кп	$K_{п} \geq 2$ 30 балів	$2 > K_{п} \geq 1,7$ від 30 до 20 балів	$1,7 > K_{п} \geq 1,4$ від 20 до 10 балів	$1,4 > K_{п} \geq 1,1$ від 10 до 1 балів	$K_{п} < 1,1$ 0 балів
Ка	$K_{а} \geq 0,7$ 20 балів	$0,7 > K_{а} \geq 0,45$ від 20 до 10 балів	$0,45 > K_{а} \geq 0,3$ від 10 до 5 балів	$0,3 > K_{а} \geq 0,2$ від 5 до 1 балів	$K_{а} < 0,2$ 0 балів

Методика визначення класу платоспроможності підприємства за Д. Дюраном

Показник	Клас підприємства по Д. Дюрану				
	I	II	III	IV	V
Границі класів	100 балів	від 100 до 65 балів	від 65 до 35 балів	від 35 до 6 балів	0 балів

Сума балів являє собою комплексний показник фінансового стану підприємства, якісна градація якого представлена у вигляді розподілу підприємств за класами, відповідно до рейтингового числа – суми балів:

I клас – підприємства з гарним запасом фінансової стабільності;

II клас – підприємства з деяким ступенем ризику;

III клас – проблемні підприємства;

IV клас – підприємства з високим ризиком банкрутства;

V клас – практично неспроможні підприємства.

6. Формування аналітичних висновків щодо прогностичної оцінки рівня платоспроможності та ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства, оцінка динаміки фінансових показників, що входять до методики.

7. Розробка обґрунтованих рекомендацій щодо доцільності та необхідності заходів з фінансової стабілізації та переліку її напрямків (якщо це необхідно).

Очікуваний результат виконання завдання: звіт щодо визначення класу платоспроможності підприємства за методикою Д. Дюрана на основі розрахунку

рейтингових чисел в динаміці. Звіт повинен містити результат проведених розрахунків, аналітичні висновки щодо необхідності та доцільності фінансової стабілізації діяльності підприємства та перелік обґрунтованих рекомендацій щодо її напрямків.

4. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Виконання кожного завдання для практичних занять оцінюється відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

Розподіл балів за виконання завдань до практичних занять у межах тем змістових модулів наведено в табл. 4.2.

Таблиця 4.2

Розподіл балів за завданнями та змістовними модулями

Завдання для практичних занять	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2						Сума балів
	ЗПЗ1	ЗПЗ2	ЗПЗ3	ЗПЗ4	ЗПЗ5	ЗПЗ6	ЗПЗ7	ЗПЗ8	ЗПЗ9	
Максимальна кількість балів	3	3	3	3	3	3	3	3	3	30

ЗПЗ – завдання для практичних занять.

Оцінки за цією шкалою заносяться до відомостей обліку успішності здобувача та іншої академічної документації.

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

5.1. Основна:

1. Барановський О. І. Сутність і різновиди фінансових криз / О. І. Барановський // Фінанси України. – № 5. – 2009. – С. 3–20.
2. Бланк И. А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И. А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2006. – 672 с. – (Серия «Библиотека финансового менеджера»; Вып. 10).
3. Грищенко О. В. Класифікація кризових явищ в економіці та місце в них промислових криз / О. В. Грищенко, П. В. Проноза // Бізнес Інформ. – № 12. – С. 49–53.
4. Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” від 14.05.1992 р. № 2343-ХІІ зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Законодавство України – Режим доступу : www.rada.gov.ua
5. Киндлбергер Ч. Мировые финансовые кризисы. Мании, паники и крахи, / Ч. Киндлбергер, Р. Алибер; пер. с англ. – СПб. : Питер, 2010. – 544 с.
6. Проноза П. В. Патологические кризисные процессы в экономике Украины : монография / П. В. Проноза. – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2014. – 408 с.
7. Раєвнева О.В. Санаційна стратегія промислового підприємства: механізм формування та моделі реалізації / О. В. Раєвнева, М. М. Берест – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2012. – 344 с
8. Социально-экономическое развитие Украины и ее регионов: проблемы науки и практики : монография / под ред. В. С. Пономаренко, Н. А. Кизима, Е. В. Раевневой. – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2012. – 376 с.
9. Терещенко О. О. Управління фінансовою санацією підприємств : підруч. / Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана . – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с.
10. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посібник // О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2000. – 412 с.
11. Управління фінансовою санацією підприємства [текст] : підручник. / Т. А. Говорушко, І. В. Дем’яненко, К. В. Багацька [та ін.] за заг. ред. Т.А. Говорушко - К. : Центр учбової літератури, 2013. – 400 с.
12. Хаустова В. Є. Теоретичні аспекти виникнення та розвитку кризових явищ в економіці / В. Є. Хаустова, П. В. Проноза // Проблеми економіки. – № 4. – 2011. – С. 13–23.
13. Хейфец Б. А. Глобальные дисбалансы и реформа мировой валютно-финансовой системы государства // Деньги и кредиты. – № 7. – 2012. – С. 48–56.

5.2. Додаткова:

14. Аистова М. Д. Реструктуризация предприятий: вопросы управления. Стратегии, координация структурных параметров, снижение сопротивления преобразованиям / Аистова М. Д. – М. : Альпина Паблишер, 2002. – 287 с.
15. Бригхэм Ю. Финансовый менеджмент. Экспресс-курс. / Ю. Бригхэм, Дж. Хьюстон; 4-е изд. / Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2007. – 544 с.: ил.

16. Бураковський І. В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України / І. В. Бураковський, О. Плотніков. – Х. : Фоліо, 2009. – 299 с. – (іл.). – 978-966-03-4825-7.
17. Гайдуков С. В. Модель відновлення платоспроможності підприємств / С. В. Гайдуков. – Харків : "Екограф", 2004. – 36 с.
18. Кизим М. О. Аналіз причин економічної кризи в Україні / М. О. Кизим, О. В. Доровський, П. В. Проноза // Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики : тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції 27 – 28 травня 2010 р. – Х. : ФОП Александрова К. М. ; ВД «ІНЖЕК», 2010.– С. 72–76.
19. Колисник М. Финансы. Стратегии, с которыми побеждают / М. Колисник. – К.: Издательский Дом «Максимум», 2006. – 332 с.
20. Корнеев В. В. Антикризові інструменти фінансової стабілізації // Глобальна економічна криза 2008–2010 років: світовий досвід та шляхи подолання в Україні : монографія – Донецьк : Юго–Восток, 2010. – С. 120–139.
21. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. – К. : Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2001. – 580 с.
22. Механизмы и модели управления кризисными ситуациями : монографія / Под ред. Т. С. Клебановой. – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2007. – 200 с. Русск.яз.
23. Молдин Д. Конец долгового суперцикла и его последствия / Д. Молдин, Д. Теппер; пер. с англ. – М. : Манн, Иванов и Форбер, 2013. – 352 с.
24. Новак А. Е. Анализ современных систем индикаторов банковских кризисов на примере кризиса в России в 2008-2009 гг. / А. Е. Новак, И. Е. Хвостова // Новый университет. Научный журнал. Серия «Экономика и право». – 2011. – № 8. – С. 25–34.
25. Пономаренко В. С. Механізм санаційного управління підприємством: засади формування та моделі реалізації : монографія / В. С. Пономаренко, О. В. Раєвнева, С. О. Степурина. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 304 с.
26. Радзивілюк В. В. Судова процедура санації : навчальний посібник / В. В. Радзивілюк. – К.: Атака, 2005. – 116 с.
27. Рубинас Ю. В. Проблемы оценки индикаторов долгового кризиса страны / Ю. В. Рубинас // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Вип. 130/2012. Серія: Економіка і фінанси. — Севастополь. – 2012. – С. 197–204.
28. Світогосподарська диспропорційність: особливості, тенденції, вплив на економіку України: наук. доп. / за ред. Л. В. Шинкарук; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 152 с.
29. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – 2-ге вид., без змін – К. : КНЕУ, 2006. – 268 с.

5.3. Ресурси Інтернет:

30. Банкротство и ликвидация предприятий [Електронний ресурс] // ЛігаБізнесІнформ. Українська мережа ділової інформації. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua/search/business/bankrupt/>.

31. Методичні рекомендації по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства: Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. № 14 [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.rada.gov.ua.

32. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджені наказом Міністерства фінансів України та Фонду Державного майна України від 26.01.2001р. № 49/121 і зареєстровані в Міністерстві юстиції України від 08.02.2001 р. за № 121/5312 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

33. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-ХІІ зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

34. Сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

35. Сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.me.gov.ua.

36. Сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.

37. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.

38. Система розкриття інформації на фондовому ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.smida.gov.ua.